

Osvienčim a Auschwitz – pamätajme na rozdiel!

Siahnutie na ľudskú slobodu, bez skutočného dôvodu (iné vierovyznanie alebo rasu nepovažujem za dôvod!), považujem za hrubé porušenie ľudskej suverenity a ľudskosti. Je to navyše nepochopenie Božieho plánu so stvorením, ktoré sám Otec označil ako dobré!

Skutočne mnoho o živote, ľudskom utrpení, prekonávaní žiaľu aj osobnej krivdy, sme mali možnosť sa dozvedieť počas medzinárodného projektu Grundtvig v poľskom Osvienčime, ktorý sa sústredil na pochopenie utrpenia a smútku, spojeného s Druhou svetovou vojnou v kontexte židovskej kultúry, histórie a náboženstva. Bolo dobré, potrebné a uzdravujúce si pripomenúť, že skúsenosť so stratou blízkeho je prirodzenou súčasťou nášho života, hoci koniec ľudského života (napriek tejto prirodzenosti) so sebou prináša smútok a utrpenie pozostalých (nie raz dokonca i nepochopenie a hnev).

Strata iného – moja strata

Smútenie závisí od mnohých vecí – záleží od toho, koho sme stratili; aká bola hodnota toho, koho sme stratili; aký význam a dosah vyvolala strata v našom živote; ako vieme i napriek strate blízkeho spomínať, a predsa žiť ďalej... Som vďačná, že som si počas tohto projektu v poľskom Osvienčime mohla vypočuť napríklad príbeh Arnolda Parota, ktorý nám priblížil príbeh svojho otca – príbeh straty blízkeho človeka a nepochopenie či dokonca hnev voči vtedajšiemu „systému“. Arnold nám prečítal príbeh, ktorý zapísal jeho otec. Otcovi jedného dňa, v jeho 15 rokoch, ktosi zabúchal na dvere, aby synovi navždy odviezol jeho otca, manželke jej manžela... Pätnásťročný chlapec o svojej strate neprehovoril celých 62 rokov! Príbeh uzrel svetlo sveta pred siedmimi rokmi, kedy (dnes už starý pán) reagoval na prosbu dokumentaristov a historikov prispieť k organizovanej zbierke príbehov z obdobia druhej svetovej vojny. Pri čítaní tohto príbehu sa nám Arnold zdôveril s tým, že pri vôbec prvom čítaní otcovho príbehu „pochopil aj svoju vlastnú stratu, ktorú prinášal život bez starého otca.“

V rámci diskusie v skupinách, ktorá nasledovala po tomto príbehu som si uvedomila, že problém straty nie je spojený len so smrťou niekoho blízkeho. Strata v ľudskom živote môže tiež znamenať radu ďalších vecí. Aj preto som rada, že konferencia prinášala problematiku chápania straty blízkej osoby v širšom kontexte – bola rozšírená a ukotvená aj v paralelných javoch, akými sú strata dôstojnosti alebo identity človeka, strata vlasti a domova, zvykov i tradícií, strata vzťahov alebo majetku (Židia v koncentračných táboroch).

Koncentračné tábory – prečo nie v Poľsku?

Stratu v týchto podobách sme si najviac uvedomovali počas návštevy koncentračných táborov Auschwitz a Auschwitz-Birkenau, kde počas druhej svetovej vojny zomrelo viac ako jeden milión, tristo tisíc ľudí! Najviac z nich bolo Židov (jeden milión sto tisíc), po nich bola do táborov najčastejšie privázaná poľská inteligencia, Rómovia a vojaci nepriateľov Nemecka. Mesto Osvienčim bolo spomedzi viacerých alternatív Nemcami vybrané preto, lebo malo vybudovanú železničnú trať s dosahom do celej Európy. I to mohol byť jeden z dôvodov, prečo sa druhá svetová vojna začala útokom na Poľsko (r. 1939). Krátko nato totiž nemecká armáda kompletne obsadila všetky poľské verejné úrady, vrátane polície, železnice a armády. V našich vzájomných rozhovoroch s priateľmi z Poľska som započula i názor, že Nemci si Poľsko, ako

krajinu pre páchanie zverstiev proti ľudskosti, nevybrali náhodou. „Nacisti príliš dobre vedeli, akí mierni sú Poliaci a že budú dlho čušať, kým sa nejaká správa dostane na svetlo sveta“, dodal môj nemenovaný priateľ s viditeľným smútkom na tvári...

História vo vitrážnych skriniach múzea

Projekt Grundtvig, ktorý bol v Osvienčime zameraný na pochopenie utrpenia a smútku, spojeného s Druhou svetovou vojnou v kontexte židovskej kultúry, histórie a náboženstva nám umožnil vstúpiť do Múzea tohto mesta. Exhibícia nás opäť viac priblížila k životu židov v minulých dobách až po súčasnosť, pretože prezentovala charakteristické symboly židovstva a jeho náboženstva, akými sú napríklad Tóra, sedemramenný svietnik (tzv. Menora), židovský kalendár (ktorý spoľahlivo pripomína významné židovské sviatky: Pesach, YomKippur, Chanuku či napríklad Purim) módu židovských žien z konca 18. storočia alebo zariadenie izby židovského manželského páru.

Páčil sa mi odkaz prehliadky, ktorý bol v tichosti povedaný takmer každým vystaveným exponátom. Kresťanstvo a Židovstvo sú považované za rozdielne náboženstvá, veriaci kresťania a veriaci Židia v Osvienčime v období pred vojnou (18. a 19. storočie) však tieto rozdiely nevnímali ako dôvod na spory (a už vôbec nie ako dôvod pre siahnutie na iný ľudský život). Poľskí kresťania a židia v Osvienčime vedeli žiť vo vzájomnom rešpekte, rovnako, ako boli dobrými susedmi, spolužiakmi, spolupracovníkmi či priateľmi. Svedčí o tom aj pomenovanie Osvienčimu z konca 18. storočia – mesto bolo nazývané „osvienčimský Jeruzalem“. Bolo to vtedy, keď židovská populácia dokonca presahovala 50% z celkovej populácie mesta. Neskôr sme sa dozvedeli, že po hrôzach druhej svetovej vojny sa do Osvienčimu vrátil len jeden Žid; zomrel v roku 2002.

Ako dnes žije Osvienčim?

V Osvienčime nás oslovila dnes jediná zrekonštruovaná synagóga a výstava moderných fotografií zo života mesta v súčasnosti, ktorá bola v neďalekej kaviarni. Fotky z výstavy znázorňovali bežný život na nie bežných miestach. Na jednej bola mladá dievčina na kolieskových korčuľach pri romantickom západe slnka. Pri sústredenejšom pohľade by ste však rýchlo zbadali, že športuje v tesnej blízkosti samotných blokov, kde boli počas vojny väznené a usmrtené tisíce väzňov. Ďalšia fotografia pripomína milé nedeľné popoludnie, kedy si otec so synom vyšli na rybačku k jazierku. Opäť by na tom nebolo nič zvláštne, ak by nešlo o jedno z tých jazier, do ktorých sa kedysi sypali tony a tony ľudského popola... Po prvotnom zhrození napokon akosi akceptujete názor, že „život ide ďalej“. A tak aj ľudia, obyvatelia Osvienčimu, žijú ďalej (tak, ako my všetci). A to, ako vieme, neznamená, že (sme) zabudli...

Legenda o dobrodružstvách duše

Židovská štvrť Kazimierz v Krakowe, židovská Isaacova synagóga a židovský cintorín v Krakove či ďalšie historické miesta, spojené s udalosťami Druhej svetovej vojny niesli aj dnes akýsi neopísateľný nádych smútku.... Mohli sme si to uvedomiť aj v kedysi najbohatšie vyzdobenej Isaacovej synagóge, ktorá je dnes najväčšou synagógou v Krakove. Jej krásna baroková hala je v súčasnosti už len miestami pokrytá pôvodnými nástennými prvkami pochádzajúcimi zo 17. storočia, predstavujú však text z Tóry, ktorá je Židom tak vzácna. Židia sú známi aj tým, že Božie princípy a posolstvá komunikujú aj prostredníctvom hlbokých

poviedok, alegorických príbehov či legend. Zaujala ma napríklad legenda, ktorá hovorí o kráľovi a jeho milovanej dcére. Kráľ chcel dať dcére to najlepšie; chcel, aby mala možnosť nadobudnúť všetky vedomosti sveta, a tak ju poslal do ďalekého kraja k múdremu učiteľovi. Starý muž mal aj iných učeníkov, ktorí si kráľovu dcéru rýchlo obľúbili; kráľovská dcéra bola dokonca obľúbená v celom meste, kde mal každý rád jej otvorené srdce, nepredstieranú milotu a dobro. Keď však dievčina nadobudla všetky vedomosti, otec, kráľ, ju dal priviesť naspäť domov, kde mala predsedáť kráľovskému senátu a vládnuť krajine. „Kráľovská dcéra má žiť vo svojej krajine, medzi seberovnými“, myslel si otec. Avšak kráľova dcéra si počas dlhých rokoch na štúdiách zvykla na spôsoby, ktoré ju dlho obklopovali; milovala svojich priateľov aj jednoduchých, bežných ľudí a oni milovali ju. Oddelenie bolo bolestivé pre všetkých. Plakala pretože opúšťala svojich priateľov a rovnako plakali aj oni za jej stratou.

Keď tento neúfajúci žiaľ študentov a ľudí z mestečka videl učiteľ, rozhodol sa k nim prehovoriť. Začal otázkou: „Prečo tak trpkó plačete? Mali by ste sa radovať z princezninho úžasného a rýchleho úspechu v učení. Iným trvá roky kým sa toho naučia toľko, ako sa naučila ona! Mali by ste sa z nej radovať, veď ide naspäť domov, k svojmu milovanému otcovi.“ Keď dav prestal nariekať, učiteľ pokračoval: „Viete, že nie je jednou z nás, je kráľova dcéra, poslaná na toto miesto, aby sa učila a nadobudla múdrosť, ktorú bude neskôr využívať doma. Nesmiete si zúfať, vaša priateľka splnila voju úlohu a vracia sa do svojej ríše, kde bude potrebnější. Nie je predsa toto dôvod aby sme sa s ňou radovali a nie za ňou plakali?“

Stará židovská legenda vidí v kráľovej dcére ľudskú dušu človeka. Židia veria, že Hospodin ju poslal -na tento svet aby študovala Tóru a naplnila Božie prikázania. Keď to duša dosiahne, Pán ju zoberie naspäť domov. Židia veria, že je to dôvod na radosť. A keďže Boh je spravodlivý a rovnako sú aj jeho rozhodnutia, nemáme teda ľutovať odchod človeka v jeho mladosti. Pán je spravodlivý a On sám vie čo je pre dušu človeka najlepšie.

Svedectvá žijú, iba ak nezabúdame

Rovnako, ako všetky vzácne miesta, ma však oslovili ľudia, s ktorými som mala možnosť sa rozprávať (rabín, pôsobiaci v synagóge v Krakove, ktorý nám predstavil koncept smútenia v judaizme, rovnako ako ničím neobmedzenú radosť človeka v Hospodinu počas šabatu; sprievodca v koncentračnom tábore Auschwitz, ktorý nás upozornil na dôležité skutočnosti a hneď v úvode svojej prezentácie autenticky pripomenul, že sme práve nevstročili do múzea, ale na miesto činu – miesto smrti miliónov ľudí; oslovili ma napokon aj samotní účastníci mobility, ktorých príbehy, ale aj zrelé názory a odžité hodnoty prinášali do vzájomných diskusií množstvo cenných myšlienok a podnetov k uvažovaniu. Význam mobility napokon zvýšila aj skutočnosť, že jej účastníci predstavovali variabilnú skupinu, pochádzajúcu z viacerých krajín (a kultúr), hovoriacu rozdielnymi jazykmi (rumunčina, nemčina, angličtina, poľština a slovenčina) a pozostávajúcu z viacerých náboženstiev (Evanjelici a.v., Pravoslávni, Gréckokatolíci, Rímskokatolíci a dokonca Židia).

Bodka, nesúca svoj odkaz

Každého človeka vnímam ako samostatný vesmír, nádherný, rozpínavý, stvorený Bohom a plný prekvapení ☺. Rovnakým „vesmírom“ boli pre mňa účastníci mobility, priatelia. Veď priateľstvo bolo darom tohto stretnutia!

V záverečnej časti programu mobility odznela stručná reflexia účastníkov, prezentovaná v podobe odpovedí na dve otázky: 1. *S akými otázkami som na mobilitu prišiel/a?* 2. *S akými otázkami odchádzam?* Aj vďaka tejto aktivite som sa začala pýtať samej seba čo sa v našej nedávnej histórii stalo, že ľudia stratili svoju ľudskosť? Čo sa stalo, že Božie stvorenie (človeka) prestali chápať ako dobré? Že zabudli nato, že život je dar – a že darom je každý život! A začala som sa samej seba pýtať i to, ako o koncentračnom tábore Auschwitz – najväčšej tragédii ľudskosti – možno hovoriť iným...

Najviac zo všetkých podnetov však vo mne (ešte aj dnes) rezonuje priam nelogická existencia dvoch odlišných pomenovaní, ktoré pritom hovoria o tom istom...! Tými pojmi sú Osvienčim a Auschwitz – dva zaužívané názvy pre ten istý tábor smrti. Možno preto si budem vždy pamätať i slová ortodoxného kňaza z Rumunska, ktorý v záverečnej časti nášho medzinárodného stretnutia dodal: *„Pre nás to bola cesta do Osvienčimu za spoznávaním kultúry smútenia. Pre nich, to však bola ich posledná cesta do Auschwitzu...”*

Hedwiga Tkáčová